
A Hajdú-Bihar megyei zöldség- és gyümölcs piac versenyképességi lehetőségeinek fejlesztése az Európai Unióhoz történő csatlakozás jegyében

Klutsik Andrea

Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum,
Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Intézet,
Marketing és Üzleti Tanszék, Debrecen

ÖSSZEFOGLALÁS

Az előzetes megállapodások szerint Magyarország 2003. január 1-re készen áll arra, hogy csatlakozzon az Európai Unióhoz. A tárgyalások során a mezőgazdaságra nagyobb figyelmet kell fordítani, mert agrárállamként hazánkban a mezőgazdaság súlya nagyobb, mint az Európai Unió tagállamainak ágazati struktúrájában. Ha a mezőgazdasági termelők és a mezőgazdasági termékek feldolgozói versenyben akarnak maradni, akkor meg kell ismerniük az EU Közös Agrárpolitikájának rendszerét, a piaci szabályozásokat, hogy a támogatási lehetőségeket ki tudják használni és a magasabb elvárásoknak meg tudjanak felelni.

Hajdú-Bihar megyében a kertészeti termékeket (elsősorban azok minőségét) tekintve le vagyunk maradva az Európai Unió elvárásaihoz képest. A termelők közötti összefogások hiányosak, így nem tudnak eleget tenni az értékesítési szerkezet átalakulásával járó magasabb követelményeknek. Sajnos a megyében egyetlen egy TÉSZ működik, holott hatékonyságát és szükségességét már sok esetben bebizonyították.

A térségfejlesztés keretein belül éppen ezért az agrármarketingnek kiemelkedő szerepe van, hiszen segítheti a termelőket akár szaktanácsadással (a helyi FVM intézményekkel karöltve), felvilágosítással, termékeiknek piacra juttatásában. Mivel Hajdú-Bihar megyében a zöldség- és gyümölcsstermelés hosszú múltra tekint vissza, a marketingtevékenységek ezen a területen is elősegíthetik és felkészíthetik a termelőket, valamint a feldolgozóipart a csatlakozásra.

SUMMARY

By prearrangement, Hungary will be ready to join the EU by the 1st of January 2003. In the course of negotiations, the Government places special emphasis on agriculture, because Hungary is an agrarian country. Agricultural production is an important economic factor in Hungary: larger a factor in its economic structure than in those of the present EU member-states. In order to preserve competitiveness, Hungarian farmers and its processing industry require information on the EU's CAP and other market influences.

In Hajdú-Bihar county the quality of agricultural products fall behind the standards of the European Union. There is no real solidarity among farmers, so they are left alone and are unable to meet higher, those standards, which were introduced by the structural changes of the market. Unfortunately, there is only one fruit and vegetable marketing organization (PO) in the county, although its necessity and effectiveness has been proved several times.

Within the framework of Rural Development, agricultural marketing is vital, because together with the local FVM institutes, it can help the farmers by providing consultation, information, and

by marketing their products. Since fruit and vegetable growing has a considerable history in Hajdú-Bihar county, marketing activities can be effective in assisting both the farmers and the processing industry in preparation for EU integration.

1. Bevezetés

Magyarországról területi adottságai következtében jellemző, hogy agrárállam, szemben több, fejlettebb nyugat-európai országgal, ahol az iparnak legalább akkora súlya van, mint a mezőgazdaságnak. Az Európai Unió 15 tagállamának ágazati struktúrája eltérő, de azt általánosságban elmondhatjuk, hogy az Unió teljes gazdasági teljesítményében a folyamatosan növekvő mezőgazdasági termelés egyre kisebb helyet foglal el. Ez jelenleg a GDP (Bruttó Hazai Termék) 1,7%-át teszi ki, szemben az 1980. évi 3,4%-kal. (Korábban ez az adat még magasabb volt, például 1973-ban 5%.) Ez az arányszám csökkenés Hollandia kivételével mindegyik tagországra jellemző. Számottevő különbségek azonban még így is fennállnak, amelyek az adott tagállam természeti feltételeire is visszavezethetők, hiszen Görögországban a mezőgazdaság a GDP 10,4%-át adja, Írországban 6,7%-át. Ezzel szemben Nagy-Britanniában a mezőgazdaság súlya kisebb, csupán 1,1%-ot tesz ki a GDP-ből, hasonlóan Németországhoz, ahol ez az érték 0,9%.

Az EU országai mintegy 150 millió hektáron, a tagországok területének 55%-án folytatnak mezőgazdasági termelést. A mezőgazdaság az aktív keresők 5,1%-át foglalkoztatja. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya az egyes tagországok társadalmi-gazdasági fejlettségével és a mezőgazdasági termelés szerkezetével áll összefüggésben. Bár a mezőgazdasági termelők létszáma folyamatosan csökken, befolyásukat megőrizték, mivel a mezőgazdasági termelés és az élelmiszer ellátás egy-egy adott ország életében meghatározó jellegű lehet.

Világviszonylatban az EU mezőgazdasági termelése meghatározó jelentőségű. Az Európai Unió tagállamai termelik meg a világ gabonatermelésének 17%-át, hústermelésének 14%-át, tejtermelésének 35%-át és bortermelésének 74%-át.

Ezen belül a kertészeti ágazat szerepe is jelentős. Az Európai Unió kertészeti kultúrák termelésében élenjáró országai: Olaszország, Spanyolország és Franciaország. A 15 tagállam éves zöldségtermelése 40-45 millió tonna, gyümölcsstermelése – a

citrusfélékkel együtt – 39-44 millió tonna, vagyis a világ zöldség-gyümölcs termelésének 10%-a. Magyarország – 100-120 ezer hektáron megtermelt 1,7-2 millió tonna zöldségével és 90 ezer ha-on termesztett 0,8-1 millió tonna gyümölcsével – csatlakozása után az uniós „középmezőnyben” fog elhelyezkedni.

Ha versenyben kívánunk maradni a zöldség- és gyümölcstermelés területén, akkor a termelőknek, a feldolgozócégeknek ismerniük kell az EU Közös Agrárpolitikájának rendszerét, és ezen belül a zöldség- és gyümölcspiaci szabályozásokat, hogy kihasználhassák az Unió nyújtotta támogatási lehetőségeket és felkészüljenek a magasabb szintű – nemcsak a minőségi termelés területét érintő – elvárások, követelmények teljesítésére.

2. Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája (KAP)

A KAP-ot nyugodtan nevezhetjük az Európai Unió legbonyolultabb szabályozási rendszerének. Létrejöttét, illetve az agrártermékek kiemelt kezelését, az élelmiszertermelés stratégiai jelentősége mellett a mezőgazdasági termelés természeti, gazdasági és társadalmi sajátosságainak felismerése, valamint a piacok stabilizálásához fűződő termelői és fogyasztói érdek indokolta.

Az alapító hat tagország múltjukban különböző, de mindig erős intervenciós agrárpolitikát folytatott, mivel agrárszektoraik mérete és fejlettségi szintje eltérő volt és különböztek társadalmi, politikai és gazdasági célkitűzéseik, továbbá mezőgazdasági termelésüket igen eltérő természeti környezetben végezték. Ez az erős intervenciós agrárpolitika határozta meg később a KAP elveit, struktúráját, de ugyanakkor ez okozta, okozza hibáit is, amely miatt időről-időre reformok bevezetésére kényszerülnek e területen az Unió tagországaiban.

Az alapot a Római Szerződés 39. cikkelye jelentette, amelyben megfogalmazták, hogy a mezőgazdaságot és a mezőgazdasági termékekkel való kereskedelmet be kell vonni az integrációba, és hogy a belső piaci viszonyok kialakítását a KAP kialakításának kell követnie.

A Római Szerződés 39. cikkelyében a következő célokat fogalmazták meg:

- A mezőgazdasági termelékenység növelése.
- A mezőgazdasággal foglalkozó népesség számára az élet- és jövedelmi színvonal emelése.
- Az agrárpiacok stabilizációja.
- Az élelmiszerellátás folyamatos biztosítása.
- Méltányos árszint kialakítása.

A KAP legfontosabb területe a mezőgazdasági piacok közösségi szabályozása. A tagállamok átmeneti időszak után fokozatosan építették ki a KAP-ot és az agrárpolitikai célok megvalósítására három megoldást használhattak fel:

1. közös versenyszabályok,
2. egyes államok piaci rendtartásainak kötelező koordinációja,
3. európai piaci rendtartás kiépítése.

Így jöttek létre a közös piaci szervezetek (Common market organizations), amelyek

tulajdonképpen olyan szabályok és mechanizmusok együttese, amelyek termékek vagy termékcsoportok piacának szabályozását biztosítják.

Az EU minden mennyiségi szempontból fontos mezőgazdasági terméke a KAP hatálya alá esik. A piaci szervezetek főbb típusai az alkalmazott eszközök különbségei mellett igazodnak az érintett termék előállításí, felhasználási, külkereskedelmi stb. sajátosságaihoz. Így az EU agrárpiaci szervezeteinek három típusa épült ki:

- külső védelem és intervenció,
- külső védelem intervenció nélkül,
- árkiegészítés, illetve közvetlen támogatás.

A gabonafélék piacának szerveződése a KAP létrehozása óta modellnek számított. A gabonafélék piaci szabályozása az első típus szerint szerveződött, azaz itt jellemző a külső védelem és az intervenció. Ehhez hasonló piaci szabályozás vonatkozik az EU mezőgazdasági termelésének körülbelül 70 százalékára (búza, kukorica, cukor, tejtermékek, marha-, sertés- és juhhús, vegyes zöldségek és gyümölcsök, asztali borok stb.). E körön belül még megkülönböztethetőek a „szigorúbban szabályozott” piaci rendtartások (gabona, tej, cukor és marhahús piaci szervezet), továbbá a „könnyű típusú szabályozás” (sertéshús, egyes zöldségek és gyümölcsök), ahol a piaci egyensúly rugalmasabb biztosítása érdekében a magántárolásra, a termelői szervezetek támogatására is lehetőség van.

A KAP rendtartás kibontakozásával a nemzeti szabályozásokat a szupranacionális szervezetek és szabályozások váltották fel. A nemzeti szabályok annyiban állnak fenn, amennyiben nem lépnek a helyükre EU rendtartások, mivel a nemzeti szabályok nem állhatnak ellentétben az Európai Unió rendtartással.

Az 1960-as évek végére kiépültek ezek a piaci rendtartások a legtöbb termék esetében. A kiépítésre fordított költségek ugyan magasak voltak, de ez nem okozott problémát a Közösség költségvetésében, mert más közösségi politikák nem fejlődtek olyan mértékben, mint az agrárpolitika. Azonban a többszöri kibővítések után egyre növekvő igény jelentkezik a regionális, a szerkezetátalakítást segítő, a környezetvédelmet biztosító és a vidékfejlesztési programokra fordítandó támogatások iránt.

2.1. A Közös Agrárpolitika reformjai

A több termék, illetve termékcsoport esetében is jelentkező túlermelési és költségvetési gondok egyre mélyebb reformokat kényszerítettek ki:

1984: tej beszállítási kvóták bevezetése.

1988: stabilizátor csomagterv bevezetése (pl. set-aside rendszer).

1992-1993: ár- és jövedelempolitika szétválasztása, vagyis a termelők jövedelmének biztosítása az árcsökkenések ellentételezésére adott közvetlen kompenzációs kifizetésekkel.

2000: Agenda 2000 részeként tette közzé a Bizottság a reformra vonatkozó elképzeléseit (költségvetési szigorítások).

A jelenlegi reformok a szántóföldi

növénytermesztést, valamint a marhahús, a tej, a dohány és az olíva ágazatot érintik. A javaslatok az intervenciós árak csökkentését és a közvetlen termelői támogatások növelését szorgalmazzák (tulajdonképpen az 1992-es reform folytatása). Ezzel az EU továbblépett a világszerte való alkalmazkodásban, és a kibővítésre vonatkozó felkészülésben.

3. Zöldség és gyümölcs piac szabályozása az EU-ban

A zöldség-gyümölcs piacsabályozás megismerése több ok miatt is fontos a magyar termelők számára már a csatlakozást megelőző időszakban is. Egyrészt azért, mert a csatlakozás után a magyar termelőkre is teljes egészében vonatkozni fognak az EU szabályai. A zöldség-gyümölcs Unió szabályozásáról elmondhatjuk, hogy a meghatározó ágazatokhoz képest (gabonafélék, tej-, húspiaci rendtartás) lazább, azonban a szigorú minőségi előírások megismerése és betartása mindenkire nézve kötelező. Másrészt fontos a TЭСZ-ek működésének megismerése, mert a kereskedelem világszerte koncentrálódik, és a szupermarket-hálózatok már hazánkban is jelentős részt vállalnak a zöldség-gyümölcs forgalmazásban. A termelők saját érdeke, hogy felismerjék kiszolgáltatottságukat és bizonyos keretek között szövetségeket hozzanak létre. Továbbá az Európai Unióban a zöldség és gyümölcstermesztőket nem egyénileg, hanem a TЭСZ-eiken keresztül részesítik támogatásban.

Tehát a magyar termelőknek szükségük van segítségre a TЭСZ-ek létrehozásához, mert csatlakozásunk után az Unió támogatásait majd a szervezeteken keresztül vehetik igénybe.

Az EU 1996. októberében új alaprendeletet hozott a zöldség-gyümölcspiac szabályozásáról (2200/96/EK). A csatlakozási felkészülés keretében a rendelet TЭСZ-ekre vonatkozó egyes szabályait Magyarország is átvette. (A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter 25/1999. III. 5. rendelete a zöldség-, gyümölcstermelői, értékesítő szervezetekről.)

A 2200/96/EK rendelet hatálya alá tartozó termékek: minden étkezési célra termesztett zöldség és gyümölcs, továbbá a termesztett gomba, a csemegegözlő és a déligyümölcsök. Nem tartozik a rendelet hatálya alá Magyarországon a burgonya és a csemegekukorica.

3.1. Minőségi előírások

3.1.1. A minőségi előírások jelentősége

Az EU-ban az 1. táblázatban felsorolt zöldség és gyümölcsfajok esetében van kötelezővé téve a minőségi előírások alkalmazása.

A jövőben további fajok esetében is várható a minőségi előírások életbe léptetése. Az ilyen jellegű szabályozások esetében az áru minőségéért mindig az áru birtokosa a felelős. A kereskedelmi forgalomban, annak minden lépésében a termékeknek meg kell

felelniük az érvényes előírásoknak. A minőségi előírások egyaránt vonatkoznak az EU-ban megtermelt, az importált és az exportált termékekre.

1. táblázat

Minőségi előírások hatálya alá tartozó zöldség és gyümölcsfajok

Zöldségfajok(1)	Gyümölcsfajok(2)
articsóka(3)	alma(24)
bimbóskel(4)	csemegegözlő(25)
cukkini(5)	cseresznye(26)
étkezési paprika(6)	görögdinnye(27)
fejes saláta(7)	kajszibarack(28)
fodros és széles levelű endívia(8)	körte(29)
fejes- és kelkáposzta(9)	őszibarack(30)
fokhagyma(10)	nektarin(31)
halványító zeller(11)	sárgadinnye(32)
karfiol(12)	szamóca(33)
paradicsom(13)	szilva(34)
paraj(14)	avokádó(35)
póréhagyma(15)	banán(36)
sárgarépa(16)	citrusfélék(37)
spárga(17)	kiwi(38)
tojásgyümölcs(18)	
uborka(19)	
vörshagyma(20)	
witloof cikória(21)	
zöldbab(22)	
zöldborsó(23)	

Forrás: FVM EU Integrációs Főosztály kiadványa, 1999/68.

Table 1: Vegetable and fruit species in accordance with the quality control

Vegetables(1), Fruits(2), artichoke(3), Brussels sprouts(4), zucchini(5), paprika(6), cabbage-lettuce(7), endive(8), garden cabbage and borecole(9), garlic(10), celery(11), cauliflower(12), tomato(13), spinach(14), leek(15), carrot(16), asparagus(17), aubergine(18), cucumber(19), onion(20), witloof chicory(21), string beans(22), green peas(23), apple(24), dessert grapes(25), cherry(26), watermelon(27), apricot(28), pear(29), peach(30), nectarine(31), melon(32), strawberry(33), plum(34), avocado(35), banana(36), citrus(37), kiwi(38)

3.1.2. Az áru minőségi követelményei

- **Minimumkövetelmények:** az összes termékre vonatkozóan az áru legyen ép, egészséges, tiszta, friss megjelenésű, továbbá állati kártevőktől és azok kártételétől, betegségek nyomaitól, nem természetes felületi nedvességtől, idegen szagtól és íztől is legyen mentes, valamint legyen megfelelően fejlett és érett.
- **Méretelőírások:** a termék jellemzőinek megfelelően van meghatározva; lehet átmérőre megadni (a legtöbb gyümölcs esetében, pl. alma, körte, barackfélék, valamint fokhagyma), tömegre (csemegegözlő, zöldségfélék közül pl. saláta), vagy hosszra (uborka, cukkini, zöldbab esetében), illetve ezek kombinációja is lehetséges.
- **Minőségi és méreteltérések:** mivel a válogatás, osztályozás tökéletesen nem végezhető el, ezért a

minőségi osztálytól és terméktől függően általában 5-10% eltérés lehet, de emberi fogyasztásra a termék e százalékának is alkalmasnak kell lennie.

- **Csomagolás és jelölés:** a rendeletek részletes követelményeket írnak elő, elsősorban azt, hogy a csomagolóanyag és a csomagolás módja biztosítsa a termék megfelelő védelmét, továbbá, hogy a csomagoláshoz felhasznált anyagok nem tartalmazhatnak egészségre ártalmas összetevőket, tisztának és újnak kell lenniük és nem okozhatnak a termékben sem külső sem belső elváltozást (2. táblázat).

2. táblázat

A göngyölegesen feltüntetendő adatok

csomagoló és/vagy forgalmazó neve és címe(1)
termék megnevezése(2) (ha az kívülről nem látható)
minőségi osztály(3)
származási ország(4)
fajtanév(5) (egy- Extra és I. osztályú termékeknél)
méret(6) (méret szerint válogatott termékeknél)
nettó tömeg(7) (tömeg alapján értékesített termékeknél)
darabszám(8) (darabszám alapján értékesített termékeknél)

Forrás: FVM EU Integrációs Főosztály kiadványa, 1999/68.

Table 2: Facts on the integument

name, address of packer and/or sales(1), denomination of product(2), qualitative grouping(3), country of origin(4), species(5), measurement(6), net weight(7), number of pieces(8)

Egyes termékek esetén további adatok feltüntetését is előírja a rendelet. Minden információt jól láthatóan, olvashatóan és letörölhetetlenül fel kell tüntetni a göngyöleg egy oldalára nyomtatva vagy eltávolíthatatlan címkével ráragasztva. Ömlesztett áru esetén ugyanezen adatokat a kísérő dokumentumoknak kell tartalmazniuk.

A felsorolt adatok főleg az áru külső megjelenésére vonatkoznak, a beltartalmi összetételt, az esetleges káros anyagok jelenlétét a növényegészségügyi és az általános élelmiszerellenőrző vizsgálatok során elemzik és ellenőrzik.

3.1.3. Magyarországi viszonyok

A csatlakozás előkészületeként Magyarország is átvett szabályozási részeket az Európai Unió kötelező minőségi előírásai közül a Magyar Élelmiszerkönyv kialakítása során. 1993 óta tart a jogegyezség vizsgálata, és az ellenőrzési rendszer is fokozatosan kerül kiépítésre. Az Állategészségügyi és Élelmiszerellenőrzési Állomások az EU-ba exportált tételket minden esetben, kötelező jelleggel ellenőrzik, továbbá fokozatosan ki kell építeni a hazai és import termékek ellenőrzését is.

3.2. Termelői szervezetek

A termelői szervezetek (TÉSZ) termelők – akik lehetnek természetes vagy jogi személyek – által

elsősorban zöldség és gyümölcsstermékek termelésének megszervezése, közös áruvá készítése, tárolása és értékesítése céljából létrehozott szervezetek. A többségük szövetkezeti formában működik, bár társasági formájuk nincs megkötve. A TÉSZ, mint olyan nem jelent önálló jogi formát, hanem egy már meglévő, Cégbíróságon bejegyzett szervezetet kell TÉSZ-ként elismertetni.

Az ilyen jellegű szervezetek a mezőgazdaság több ágazatában sikerrel működnek az Európai Unióban is. A zöldség-, gyümölcsstermelés területén az EU-piacszabályozás részét képezik, ezért kiemelkedő a jelentőségük, és ezért fontos, hogy Magyarország is felzárkózzon, egyre több jogi formában működő társaság kapjon TÉSZ-ként elismerést.

Az EU-ban méretük igen nagy változatosságot mutat: forgalmuk az évi 5-10.000 tonnás értékesítéstől több százezer tonnáig, taglétszámuk 5-10 főtől több ezerig terjed. Általában földrajzi szempontok alapján és termékek szerint szerveződnek. Gyakran egy-egy természetközvet termelői termékcsoportonként alakítják meg. Az Európai Unióban jelenleg több mint 1.300 TÉSZ működik, és ezek értékesítik a nagykereskedelem és az üzletláncok felé a zöldség-gyümölcs közel 50%-át.

A szakértők szerint a TÉSZ-ek sikeres működésének három alapfeltétele van:

1. A termelők adott csoportjának fel kell ismernie, hogy a közös értékesítés számukra gazdasági előnyt jelent.
2. Ezek a termelők egyetértésben válasszák meg a szervezet szakmailag és gazdaságilag felkészült vezetőségét.
3. A megválasztott vezetőknek biztosítaniuk széles hatáskört és tartásuk be döntéseiket.

A TÉSZ lehetséges feladatai:

- **Válogatás, csomagolás:** kedvező megoldás, ha a termelők saját válogató-csomagoló berendezésekkel rendelkeznek, így ezt a feladatot maguk végezhetik. De lehetőség van a termék ömlesztve szállítására és központi feldolgozásra is. Így a hozzáadott értékből származó többletjövedelem is az adott termelőket, vagy a TÉSZ-t illeti.
- **Tárolás:** A TÉSZ-ekben lehetőség van az áru átmeneti hűtésére (paradicsom, málna, paprika), vagy a piaci viszonyok alakulásának kihasználására hosszú távú tárolásra közös hűtőtárolóval (gyümölcsfélék, pl. alma, körte esetében).
- **Értékesítés:** Az EU tagállamaiban eltérő utakon történik ennek a feladatnak az ellátása. Például Hollandiában aukciós értékesítés van, ahol az árut (pl. vágott virág, zöldség- és gyümölcsfélék) a szervezet központjában kialakított aukciós teremben vásárolják meg a nagy- és kiskereskedők. A tagországokban is előtérbe kerül az előre megkötött szerződéseken alapuló, a nagykereskedők és a szupermarket-hálózatok felé történő közvetlen értékesítés. Az áruk egy részét pedig a feldolgozóipar vásárolja meg. (Hozzá kell tenni, hogy maga a TÉSZ is végezhet feldolgozást.)

- Egyéb tevékenységek: A fentebb felsoroltak mellett a TÉSZ-ek egyéb tevékenységeket is folytathatnak:
 - Közös anyagbeszerzés (a nagyobb tételek miatti komoly árkedvezmények kihasználására elsősorban vetőmag, növényvédőszer, műtrágya vásárlása során).
 - Közös gépbeszerzés (a nagyobb értékű, nagyobb kapacitású gépeket egyéni termelők nem tudják megvásárolni, valamint a közös üzemeltetés gazdaságosabb).
 - Palántanevelés (a kertészeti kultúrák esetében ez az egyik legköltségesebb részfolyamat és ennek közös végzése javítja a hatékonyságot).
 - Szaktanácsadó szerződés (szintén a közös lehetőségek kihasználására, pl. a növényvédelem területén).

3.2.1. Elismerési feltételek

Az EU-ban bármely magángazda vagy szervezet szabadon folytathat zöldség- és gyümölcsstermelést, de csak az elismerési feltételeknek megfelelő szervezeteken keresztül részesülhetnek az EU támogatásában. Az Európai Unió kétféle szervezetet különböztet meg: „teljes elismerésű” és „előzetes elismerésben részesített” TÉSZ.

Fő feladatai:

- A mennyiségi és minőségi termelésnek az igényekhez történő illesztése.
- A kínálat koncentrációja, azaz a tagok termékeinek forgalmazása.
- A termelői árak stabilizálása és a termelési költségek csökkentése.
- Környezetbarát termesztési és feldolgozási technikák és technológiák terjesztése.

A tagok fő kötelezettségei:

- A szervezet által meghatározott termelési, forgalmazási és környezetvédelmi szabályok betartása.
- A termékek szervezeten keresztüli értékesítése kivéve, ha az alapszerződés szerint a tagok termelésük legfeljebb 25%-át maguk is eladhatják, de csak saját területükön, közvetlenül a fogyasztók számára. Vagy a tagok másik TÉSZ-en keresztül értékesíthetnek, vagy saját maguk forgalmazhatnak olyan termékeket, illetve termékcsoportokat, amelyekkel saját szervezetük nem foglalkozik.
- A forgalmazott termék mennyisége vagy értéke alapján pénzügyi hozzájárulás megfizetése.
- A szervezet és az állam számára statisztikai adatok szolgáltatása.
- Tagság kizárólag egy TÉSZ-ben.

A szervezet fő kötelezettségei (Alapszabály szerint):

- A tagok kötelezettségeinek betarthatósága.
- A szervezet működéséhez szükséges tagdíjak befizetése és módja.
- Demokratikus szervezet kiépítése.
- A szabályok be nem tartása esetére szankciók meghatározása.
- Új tagok felvételére szabályok megalkotása.

A TÉSZ létrehozásakor minimális taglétszám és termelési érték előírásoknak kell megfelelni. Az EU ezt országcsoportonként eltérően határozta meg. Magyarországnak a Portugáliára vonatkozó előírásokat (hasonló adottságok miatt) érdemes figyelembe vennie: 15 tag esetén 0,5 millió EURO (kb. 125 millió HUF) éves forgalom, 5 tag esetén 1 millió EURO (kb. 250 millió HUF) éves forgalom.

3.2.2. Az új szervezetek előzetes elismerése és támogatása

Azok a szervezetek, amelyek újonnan létesültek, vagy még nem feleltek meg a teljes elismerés követelményeinek előzetes elismerést kérhetnek az állami szervektől. Az előzetes elismeréshez a szervezeteknek részletes, ütemezett elismerési tervet kell benyújtaniuk. (Éves bontásban, részletesen mutatja be, hogy miként kívánja a szervezet elérni a teljes elismerés feltételeinek való megfelelést. Az elismerési terv időtartama max. 5 év lehet.)

Az előzetes elismerés öt éve alatt a TÉSZ-ek anyagi támogatást kaphatnak az EU-tól. Egyrészt a megalakulás segítését és az adminisztratív feladatok megkönnyítését szolgáló támogatást, melynek mértéke 1 millió EURO forgalomig 5 éven át az árbevétel 5-5-4-3-2%-a, az 1 millió EURO feletti részre az árbevétel 2,5-2,5-2-1,5-1,5%-a. A támogatás felső határa 100 e - 100 e - 80 e - 60 e - 50 e EURO lehet. Másrészt a beruházási támogatás igényelhető, amelynek mértéke legfeljebb 75% vissza nem térítendő támogatás. (Pontos mértékét az egyes tagállamok állapítják meg, rendszerint 50-60% közötti értékben.)

Ha az elismerés megtörtént, akkor a kialakulási támogatást felváltja a működési alapokon keresztül kapható fejlesztési támogatás. (A működési alapot a TÉSZ a tagok befizetéseiből képezi és az ehhez kapott EU támogatás felső határa a TÉSZ által forgalmazott termékek értékének 4,5%-a.)

3.3. Szakmaközi szervezetek

A zöldség- és gyümölcs piacot szabályozó rendelet lehetővé teszi, hogy az egyes tagállamok szakmaközi szervezeteket ismerhessenek el. Így jöttek létre a magyarországi terméktanácsokhoz hasonló szervezetek Hollandiában és Franciaországban. A szakmaközi szervezetek létrehozói, illetve tagjai a rendelet hatálya alá tartozó bármely termék termelésével és/vagy feldolgozásával foglalkozókat tömörítő szövetségek lehetnek. Működésük fő célja a termelés, a feldolgozás, a kereskedelem és a fogyasztás összhangjának megteremtése, és ezáltal a piaci résztvevők kockázatának csökkentése, jövedelmének növelése.

3.4. Kereskedelem az Európai Unió kívüli országokkal

Az Európai Unió a zöldség-gyümölcs ágazat esetében néhány termékre (egyes héjas gyümölcsök, alma, csemege szőlő, őszibarack, nektarin,

paradicsom) ad exporttámogatást, azt is erősen korlátozott mennyiségben és értékben. Az importvédelem e termékekre viszont nagyon erős, bár a vámok alacsonyak, 5-20% közöttiek, de a vámokon túlmenően egyes, az EU-ban nagy mennyiségben termelt termékekre (3. táblázat) bizonyos időszakokban a belépési ár-rendszer vonatkozik. A meglehetősen magas belépési ár alatt importált termékekre a vám mellett kiegészítő vámot is kell fizetni. Ez a magyar termelők számára eddig problémát okozott, de a csatlakozásunk után védelmet fog biztosítani számunkra a nem tagállamokból érkező árukkal szemben. (Hozzá kell azonban tennünk, hogy a nem belépőáras termékek esetében azonban a vámok kölcsönös eltörlése előreláthatólag az import növekedését fogja okozni.)

3. táblázat

Belépési ár-rendszer az EU-ban (1999)

Termék neve(1)	Belépési ár érvényessége(2)	Kivonási ár (EURO/100 kg)(3)	Kivonási ár (Ft/100 kg)(4)
Zöldségfélék(5)			
articsóka(6)	XI. 1. – VI. 30.		
cukkini(7)	II. 1. – I. 31.		
karfiol(8)		7,01	1.823
paradicsom(9)	I. 1. – XII. 31.	4,83	1.256
tojásgyümölcs(10)		3,97	1.032
uborka(11)	I. 1. – XII. 31.		
Gyümölcsfélék(12)			
alma(13)	VII. 1. – VI. 30.	8,81	2.291
csemegeszőlő(14)	VII. 21. – XI. 20.	8,02	2.085
cseresznye, meggy(15)	V. 21. – VIII. 10.		
görögdinnye(16)		4,00	1.040
kajszibarack(17)	VI. 1. – VII. 31.	14,17	3.684
körte(18)	VII. 1. – IV. 30.	8,39	2.181
nektarin(19)	VI. 11. – IX. 30.	13,04	3.390
őszibarack(20)	VI. 11. – IX. 30.	10,99	2.857
sárgadinnye(21)		4,00	1.040
szilva(22)	VI. 11. – IX. 30.		
citrom(23)	VI. 1. – V. 31.	13,00	3.380
klementin(24)	XI. 1. – II. vége	13,00	3.380
mandarin(25)	XI. 1. – II. vége	13,00	3.380
narancs(26)	XII. 1. – V. 31.	14,00	3.640
satsuma(27)	XI. 1. – II. vége	13,00	3.380

Forrás: FVM EU Integrációs Főosztály kiadványa, 1999/68.

Table 3: Price-system of entry in the EU (1999)

name of product(1), validity of entrance price(2), withdrawal price EURO/100 cg(3), withdrawal price HUF/100 cg(4), Vegetables(5), artichoke(6), zucchini(7), cauliflower(8), tomato(9), aubergine(10), cucumber(11), Fruits(12), apple(13), dessert grapes(14), cherry and sour cherry(15), watermelon(16), apricot(17), pear(18), nectarine(19), peach(20), melon(21), plum(22), lemon(23), Clementine(24), mandarin(25), orange(26), satsuma(27)

4. Magyarország csatlakozás utáni lehetőségei a zöldség- és gyümölcspiacon

4.1. A versenyképesség feltételei a magyar mezőgazdasági termelésben

A vámok kölcsönös eltörlésével a verseny élesedni fog a magyar piacon, ezen belül a mezőgazdasági termékek piacán is. A következő feltételeknek kell megenniük, hogy versenyképesek maradjunk a bekövetkező kiélezettebb versenyben is:

- A szakmai színvonal megtartása, illetve növelése a gyakorlatban és az oktatásban, szakmai továbbképzések segítségével. Az AKII kutatásai szerint Magyarországon a mezőgazdaság szakmai színvonala eléri a világszínvonalat, de az Európai Uniótól és az élenjáró nyugat-európai országoktól messze elmaradunk.
- A kínálati (nominál)árak nagyságának növelése, amely tulajdonképpen a termelési költségekből vezethető le. Az inputárak tekintetében gyorsan zárkózunk fel az EU-s átlaghoz, a csatlakozásra az Európai Unió tagállamainak mindössze 4-5%-os előnyük lehet.

Az output árakat tekintve legjelentősebb árelőnyünk van (15-20%) a gabonafélék és a vágómarha esetében, határozott árelőnyről beszélhetünk a zöldség-, gyümölcs-termékek esetében, ideértve a magyar borokat is, 0-5%-os árelőnyünk van például az olajos növények termesztése esetén. Az abrakfogyasztó állatfajok termékei esetében árelőnyünk nincsen, sőt egyes termelési periódusokban árhátrány is beszélhetünk. A fenti megállapításokat nominálárakra tehetjük, de a valóságban reáláron, deflált áron fognak hatni és komoly javulásra számíthatunk a szarvasmarha és a gabona ágazatban, míg a zöldség-gyümölcs ágazatban közepes javulás prognosztizálható.

- Piacrajutás elősegítése: komoly lemaradásunk van ezen a téren, a finanszírozásoknak, a marketingnek sokkal nagyobb szerepet kell szánni.

A mezőgazdaságnak tehát támogatásokra lesz szüksége és kérdéses, hogy megkapjuk-e az EU-tól a körülbelül 1-1,5 milliárd EURO közvetlen jövedelem-támogatást. A csatlakozás hatására rendkívül erős szelekció fog bekövetkezni a magyar mezőgazdasági termelésben és csak az igazán versenyképes vállalkozások tudnak majd helyállni ebben az új versenyhelyzetben. Optimista számítások szerint – a reálárak változása és a támogatások hatásának következtében – a mezőgazdaság termelése 6-7%-kal fog növekedni a csatlakozás 1. évében a korábbi időszakhoz képest. A probléma az, hogy ezt mind a növénytermesztési ágazat fogja produkálni, míg az állattenyésztés még inkább háttérbe szorul. Pessimista elképzelések szerint a mezőgazdasági termelés „csak” 2-3%-kal fog növekedni, de az export-import egyenleg a jelenlegi kedvező helyzetéből kimozdulhat és nullává apadhat, ami miatt nem keletkezik többletjövedelem a

mezőgazdasági termelőknél és ezt a hiányt a vidékfejlesztési támogatásoknak kell pótolniuk. Ez a világon már meglévő tendenciához fog vezetni, vagyis, hogy a mezőgazdasági termelők nem a mezőgazdaságból szerzik a jövedelmüket, és hogy a világpiacra nem az árak, hanem a támogatások, illetve az államok, szövetségek költségvetései versenyeznek egymással.

4.2. Jövőbeni lehetőségek és kihívások a zöldség-, gyümölcspiacra

- A zöldség-gyümölcs fogyasztása számos fejlett országban magasabb, mint nálunk. Magyarországon a zöldségfogyasztás kb. 34 kg/fő/év, a gyümölcsfogyasztás 39 kg/fő/év, amely lényegesen alacsonyabb, mint a nyugat-európai átlag. Ezért is indult el az ún. „Fogyassz zöldséget és gyümölcsöt az egészségedért” elnevezésű program, amely a kertészeti kultúrák piacának növelését és az egészséges táplálkozás érdekeit szolgálja. Magyarországon a fogyasztáson belül az élelmiszerfogyasztás 22%, a friss zöldség-gyümölcs fogyasztás (a burgonyával együtt) 3%, tehát bővíthető piacról van szó. Az életszínvonal jövőbeni emelkedésével a fogyasztás magyarországi és kelet-közép-európai növekedése is várható, amely magával hozhatja új fajok és új fajták megjelenését, valamint ezek szélesebb körű elterjedését.
- A feldolgozott termékek piaca világszerte nő, ám a feldolgozóipar gyakran komoly igényeket (speciális fajta és termesztéstechnológia stb.) támaszt a termelőkkel szemben.
- A fogyasztók és a feldolgozóipar minőségi elvárásai is folyamatosan emelkednek, a termelőknek a korszerűbb technológiákat el kell sajátítaniuk, szakmai ismereteiket folyamatosan bővíteniük kell.
- Az értékesítés szerkezete várhatóan Magyarországon is meg fog változni, a nyugat-európai országokban jellemző tendenciák begyűrűznek hazánkba is, azaz az értékesítés eltolódik a szupermarketek irányába. Előrejelzések szerint már az igen közeli jövőben a magyar fogyasztók is szupermarketekben, üzletláncokban fogják megvásárolni a zöldség-gyümölcs termékek 20-30%-át. A kertészeti kultúrákra jellemző, hogy az össztermelésnek csak mintegy 10-20%-át exportáljuk, ezért a csatlakozás után is a legnagyobb piacot a hazai fogyasztók fogják jelenteni, ezért fontos a fogyasztói magatartás vizsgálata, illetve megváltozásának nyomon követése.
- Európai Unió csatlakozásunk – a vámok kölcsönös megszüntetésével – egyszerre fog jobb exportlehetőségeket és a hazai piacokon fokozódó versenyt jelenteni. A termelőknek és a feldolgozóiparnak fel kell készülnie erre a kiélezettebb piaci versenyhelyzetre. Így az agrármarketingnek, a piackutatásnak is egyre nagyobb szerepe lesz.
- A korábban említett értékesítési szerkezet

megváltozásával a termelőktől jó minőségű, egyöntetű és nagy mennyiségű áru pontos szállítását követelik meg, s e feltételeknek az egyéni termelők az Európai Unióban is nehezen, vagy egyáltalán nem tudnak megfelelni. Az áruházláncok beszállítói közé listázási kérelemmel kerülhetnek be a termelők. Az elvárások mennyiségi és minőségi szinten is magasak: 8-10 héten keresztül 2-3 kamion volumenű áru beszállítását várják el, ami 0,5 kg-os kiszerelés esetén óriási mennyiségű egalizált terméket jelent, amelyet egy-egy termelő nem tud teljesíteni, így kiszolgáltatott helyzetben van és segítségre szorul. Ezért kiemelkedő jelentőségű a TЭСZ-ek, azaz a zöldség-, gyümölcsstermelő, értékesítő szervezetek megalakítása, létrehozása, amely a termelőket összefogja és kedvezőbb pozíciókat biztosít tagjainak a piaci versenyben. A TЭСZ-ek létrejöttének további indoka lehet, hogy az Európai Unió a zöldség- és gyümölcsstermesztőket nem egyénileg, hanem a szervezeten keresztül részesíti támogatásban. Azaz a támogatás haszonélvezője a termelő, de a támogatáshoz csak a szervezet tagjaként juthat hozzá. Ha Magyarországon a csatlakozásra nem épül ki a megfelelő TЭСZ hálózat, akkor a magyar mezőgazdasági termelők akár 1,5 milliárd EURO támogatástól is eleshetnek!

- A zöldség-, gyümölcsstermesztés, mint kézimunka-igényes mezőgazdasági ágazat munkahelyteremtő képességéről nem szabad lemondani (pl. Hajdú-Bihar megyei roma lakosság tormatermesztő vállalkozásai önkormányzati segítséggel), bár a munkanélküliség megoldására nem alkalmas, főleg a szezonális miatt. De a vidék lakosságmegetartó szerepében is kiemelt helyet kaphat azokon a területeken, ahol a kertészeti kultúrák termelésének feltételei adottak.

4.3. Hajdú-Bihari megyei helyzetkép

Hajdú-Bihar megyében a kertészet, azaz a zöldség-, gyümölcsstermesztés igen hosszú múltra tekint vissza. A megyében több gyümölcs és zöldség termőtáj alakult ki, a nyírséggel határos tájegységre elsősorban a gyümölcsstermelés a jellemző. Legjelentősebb gyümölcsfaj az alma, ezen kívül szilva-, meggy-, málna- és köszmétéstermelés jellemző a megyében.

Az alma árutermelő terület 1.380 ha, ennek nagy része (kb. 60%) idős, 20-25 évnél régebbi telepítés, melyek már kivágásra érettek. A szilvát és meggyet Debrecen és Hajdúdorog területén termelik, a málnát Nyirábrány, Fülöp, Nyíracád térségében. Az ültetvénytelepítési szándék jelentős, évente 200-300 hektár.

A zöldségstermesztésben a történelmi termőtájak (pl. Hajdúhadház – káposzta, Monostorpályi – zeller, Újléta, Bagamér és Vámospércs – tormatermelő tájegységek) mellett a feldolgozóipar igényeinek kielégítésére a Hajdúsági löszhát öntözhető területein – Hajdúnánás, Hajdúdorog, Hajdúböszörmény,

Balmazújváros, Kaba térségében – alakultak ki a zöldborsó, csemegekukorica, paradicsom termőtájak. Jelentős még a megyében a torma, az uborka és a paprika termesztése, melynek egy része frissen, nagyobb része pedig gyorsfagyasztott, vagy konzerv formában kerül exportra.

A szabadföldi (szántóföldi) zöldségtermesztésben az átlagos üzemméret jórészt 5 ha alatti, míg a növényházi zöldségtermesztést végző termelők több mint fele kevesebb mint 1 hektáron gazdálkodik.

A kertészeti kultúrák vetésterülete az elmúlt évekhez viszonyítva csökkent, ami az alacsony felvásárlási árakra, valamint a csapadékos időjárásra vezethető vissza (1. ábra).

A zöldségtermesztésen belül 1999-ben súlyos veszteséget szenvedett el a paprika, az uborka és a torma (4. táblázat).

A gyümölcsstermelés szerkezete átrendeződött a jövedelemtermelő-képesség változása miatt: egyes kultúrák előtérbe kerültek (pl. szamóca, bodza), míg mások kissé háttérbe szorulnak (pl. cseresznye) (2. táblázat).

Megyénkben több beszerző értékesítő szövetkezet alakult, ezek közül viszont csak egy az (Balmazújváros, Kvaliko), amely TЭС-ként elismerést nyert, tehát ezen a területen sürgős fejlesztésre, szaktanácsadásra van szükség!

1. ábra: Gyümölcsfajták termőterület-változása Hajdú-Bihar megyében (1997-1999)

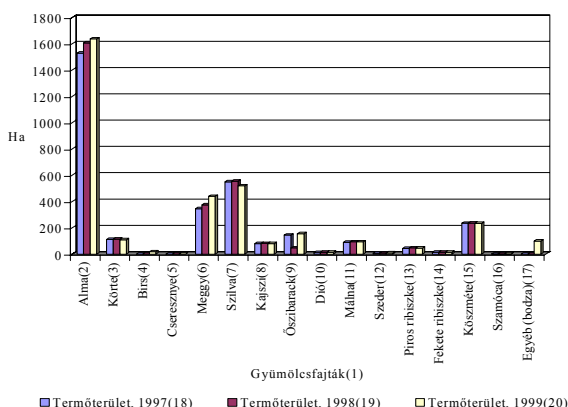

Figure 1: Crop land's change in fruit production levels in Hajdú-Bihar county (1997-1999)

Fruits(1), apple(2), pear(3), quince(4), cherry(5), sour cherry(6), plum(7), apricot(8), peach(9), walnut(10), raspberry(11), bramble(12), red currant(13), black currant(14), gooseberry(15), strawberry(16), other (elder)(17), crop land, 1997(18), crop land, 1998(19), crop land, 1999(20)

4.3.1. Értékesítési helyek megyénkben

Hajdú-Bihar megyében 21 jelentős zöldség-, illetve gyümölcsértékesítési hely található (5. táblázat). Minden nagyobb város és a megyeszékhely is rendelkezik ún. szabadpiaccal, vagy vásárcsarnokkal, ahol a kis- és nagytermelőknek is lehetőségük van termékeik értékesítésére. Ezeknek a piacoknak a működtetése vagy a helyi önkormányzat, vagy a Közterület- és Piacfelügyelet hatáskörébe tartozik.

Az ún. szabadpiacok piaci részesedéséből (2. ábra) látható, hogy a legjelentősebb piac a debreceni (52%), de csak abban az esetben, ha hozzákapcsoljuk a nagybani értékesítést is.

Az értékesítési hálózatban Debrecennek, mint megyeszékhelynek láthatóan kiemelkedő szerepe van. Tovább erősíti ezt a pozícióját az a tény, hogy az ún. „szupermarketek” szintén itt találhatóak: Metro, Tesco, Spar-Interspar üzletlánc.

A „városiakok” esetében – kérdőíves piackutatás alapján – megfigyelhető az a tendencia, hogy a többi alapvető élelmiszerral és egyéb fogyasztási cikkekkel együtt a zöldség- és gyümölcsféléket egyre nagyobb százalékban szintén a szupermarketekben szerzik be, az egyéb értékesítési helyek fokozatosan háttérbe szorulnak.

A feldolgozócégek általában magán kézzel levő vállalatok, vállalkozások, amelyek kft-ként, vagy Rt-ként működnek. A legtöbb cég nemcsak feldolgozással, hanem kereskedelemmel is foglalkozik. Ez nemcsak a belföldi fuvarozást foglalja magába, hanem a nemzetközi kereskedelmet is, mivel a magyar zöldség és gyümölcs akár frissen, akár valamennyire feldolgozott formában igen kelendő a nyugat-európai piacon.

4. táblázat

Zöldségtermesztés helyzete Hajdú-Bihar megyében

Faj(1)	Termőterület, ha(2)			Összes termés, tonna(3)		
	1997.	1998.	1999.	1997.	1998.	1999.
Paprika(4)	820	750	520	12.400	11.500	9.000
Pritamin-paprika(5)	420	450	490	6.200	7.200	7.800
Paradicsom(6)	1.600	1.380	1.100	52.000	47.300	44.000
Uborka(7)	490	510	370	2.500	2.700	1.900
Dinnye(8)	380	340	270	5.800	5.900	5.400
Zöldborsó(9)	2.660	2.900	3.010	11.900	13.200	13.500
Fejes káposzta(10)	230	250	225	3.600	3.800	4.000
Vörös-hagyma(11)	130	154	210	3.900	4.900	6.400
Gyökér-zöldségek(12)	310	325	300	6.000	6.300	6.000
Egyéb zöldségek(13)	1.200	1.121	1.020	8.600	8.200	7.100
Torma(14)	1.580	2.000	1.150	9.800	11.400	6.400
Csemege-kukorica(15)	3.200	5.200	6.100	41.600	72.800	90.000

Forrás: FVM Hajdú-Bihar Megyei Földművelésügyi Hivatala

Table 4: Position of vegetable growing in Hajdú-Bihar county specie(1), crop land, ha(2), total product, t(3), paprika(4), pritamin paprika(5), tomato(6), cucumber(7), melon(8), green peas(9), garden cabbage(10), onion(11), root vegetables(12), other vegetables(13), horseradish(14), sweet corn(15)

Értékesítési lehetőségek Hajdú-Bihar megyében

Sor-szám	Értékesítési hely, cégnév(1)	Tevékenységi kör(2)
1.	Artoner Fructcenter Kft., Nyíradony	Gyümölcsfelvásárlás(3)
2.	Balmazújvárosi szabadpiac	-
3.	Berettyóújfalú, szabadpiac	-
4.	Big Company Rt., Debrecen-Pallag	Növénytermesztés és kertészet, gyümölcs- és zöldségfeldolgozás(4)
5.	Debreceni vásárcsarnok	-
6.	Deko-Apple Kft., Debrecen	Gyümölcs- és zöldségfeldolgozás, nagykereskedelem(5)
7.	Deko-Food Rt., Debrecen	Gyümölcs- és zöldségfeldolgozás, hús- és baromfihús-készítménygyártás(6)
8.	Big Company Rt., Debrecen	Zöldség- és gyümölcs nagykereskedelem(7)
9.	Hajdúböszörmény, szabadpiac	-
10.	Hajdú-Fruit Kereskedelmi Kft., Újléta	Zöldség- és gyümölcs felvásárlás(8)
11.	Hajdúsági Hűtőipari Rt., Hajdufreeze, Debrecen	Zöldség- és gyümölcs feldolgozás(9)
12.	Hajdúszoboszló, vásárcsarnok	-
13.	Karácsony Kft., Debrecen-Haláp	Zöldség- és gyümölcs felvásárlás és kereskedelem(10)
14.	Parmen Kft., Bagamér	Gyümölcs- és zöldségfeldolgozás, nagykereskedelem(11)
15.	Parmen Kft., Debrecen	Gyümölcs- és zöldség kereskedelem(12)
16.	Petisfood Kft., Debrecen	Zöldség-, gyümölcs feldolgozás(13)
17.	Topa Konzerv Kft., Kokad	Zöldség- és gyümölcs feldolgozás, konzervkereskedelem(14)
18.	Zöldség-gyümölcs Nagyker-Nagybani Piac, Debrecen	-
19.	Hajdúnánás, szabadpiac	-
20.	Püspökladány, szabadpiac	-

Table 5: Possibilities of sale in Hajdú-Bihar county place of sale or name of enterprise(1), activity(2), collection of fruits(3), plant cultivation and horticulture, processing of fruits and vegetables(4), processing of fruits and vegetables, wholesale trade(5), processing of fruits and vegetables, production of meat and poultry produce(6), wholesale trade of fruits and vegetables(7), collection of fruits and vegetables(8), processing of fruits and vegetables(9), collection of fruits and vegetables and trade(10), processing of fruits and vegetables and wholesale trade(11), trade of fruits and vegetables(12), processing of fruits and vegetables(13), processing of fruits and vegetables, canning and tin trade(14)

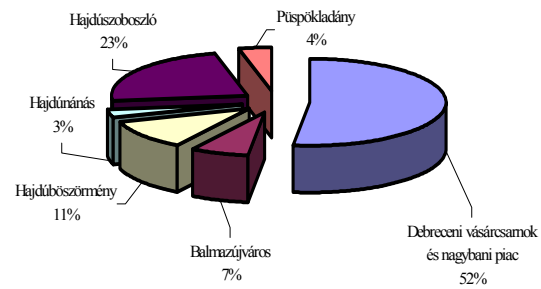

Figure 2: Market share of free markets

4.3.2. Értékesítési utak

Az értékesítés klasszikus útja:

Termelő ⇒ nagykereskedő ⇒ kiskereskedő ⇒ végső fogyasztó

Ettől igen eltérő értékesítési utak is kialakulhatnak a zöldség-, gyümölcs kereskedelem során, éppen a termékek specialitása miatt (pl. direkt értékesítés, demigrossz kereskedelem, TÉSZ-ek szerepe).

A feldolgozócégek általában, mint nagykereskedők jelennek meg, akik az árut bizonyos mértékig átalakítják, majd maguk értékesítik tovább általában külföldre. Ehhez rendelkeznek megfelelő hűtőkapacitással, valamint szállítóeszközzel, vagy szállítmányozási kapcsolatokkal. Felvásárlási árak lényegesen alacsonyabbak, mint a szabadpiacon elérhető árak, de sokkal nagyobb a felvásárolt mennyiség, amely elsősorban a feldolgozó- és hűtőkapacitástól függ. Problémát jelent viszont, hogy az étkezési célra vásárolt zöldséggel és gyümölccsel szemben igen magas minőségi követelményeket írnak elő (már az EU-szabványnak megfelelően dolgoznak), az így át nem vett termékek már csak alternatív módon hasznosíthatók és értékesíthetők (pl. léparadicsom), amely a termelőnek bevételcsökkenést okoz. A feldolgozócégek, mivel kínálati-piac van ma Magyarországon a kertészeti kultúrákat tekintve, meghatározott időre szerződést kötnek a termelőkkel és ebbe a körbe bekerülni igen nehéz.

Azok a termelők, akik most kezdenek ezzel az ágazattal foglalkozni, illetve nem tudtak még a szerződéses körbe bekerülni, a direkt értékesítési csatornát kell kihasználniuk. Ehhez viszont ismerni kell a megye piacain elérhető árat, az értékesítési csúcsárakat, azaz statisztikailag az ún. szezonindexet (3. ábra).

A helyismeret mellett szükség van az adott piaci árak ismeretére is, a jelentősebb nagybani és szabadpiacon (6. táblázat).

Mindig mérlegre kell ilyenkor tenni, hogy az adott gazdaság mely piachoz helyezkedik el legközelebb, és ott milyenek az eladási árak (4. ábra).

Az ábrán látható, hogy a megye piacain a paradicsom esetében 1999-ben az év első felében Balmazújvároson volt legmagasabb az értékesítési ár, míg az év második felében a hajdúszoboszlói szabadpiacon. Debrecenben alacsonyabb áron tudták a termelők értékesíteni a megtermelt paradicsom

3. ábra: Paradicsomértékesítés szezonindexe

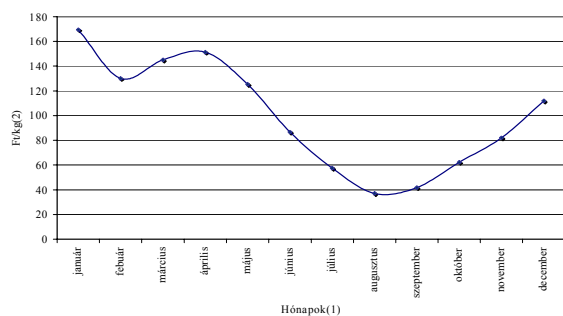

Figure 3: Seasonal index of tomato sale months(1), HUF/kg(2)

menntiséget. Ha egy távolabbi piacon jobb a kilátások, akkor viszont azt kell megvizsgálni, hogy a szállítási költség hogyan befolyásolja az elérhető bevételt és a jövedelmet. Az ilyen komplex vizsgálatok elvégzése számítógéppel javasolt, modellek kialakítása mellett.

4. ábra: Paradicsomértékesítési átlagára 1999-ben (Ft/kg)

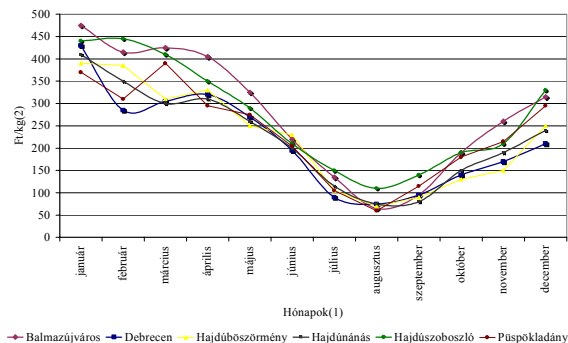

Figure 4: Average sales prices of tomato in 1999 (HUF/kg) months(1), HUF/kg(2)

6. táblázat

Hazai nagybani piaci árak (2000. IX. 06. – IX. 12.) (Ft/kg)

Termék/ Piac(1)	Budapest		Kecskemét		Debrecen		Miskolc		Szeged	
	min.	max.	min.	max.	min.	max.	min.	max.	min.	max.
Zöldségfélék(2)										
fejes káposzta(3)	40	47	40	40	33	40	30	40	50	70
paradicsom(4)	80	90	30	40	45	80	30	110	30	50
zöldpaprika(5)	100	150	50	80	30	70	50	80	70	90
vöröshagyma(6)	60	67	60	60	43	70	73	95	60	90
Gyümölcsfélék(7)										
alma(8)	50	68	40	70	90	130	50	100	70	90
cseresznye(9)	67	75	80	80	50	58	60	70	35	50
meggy(10)	65	75	70	80	75	150	70	125	50	80
őszibarack(11)	220	280	70	110	100	210	90	140	110	180
görögdinnye(12)	40	45	35	40	38	40	40	45	40	42
sárgadinnye(13)	80	100	80	80	50	90	40	120	60	98

Forrás: AKII Piac-Információs Szolgálat

Table 6: Wholesale prices in Hungary (06.09.2000 – 12.09.2000) (HUF/kg)

Product/markets(1), Vegetables(2), garden cabbage(3), tomato(4), green paprika(5), onion(6), Fruits(7), apple(8), cherry(9), sour cherry(10), peach(11), water melon(12), melon(13)

IRODALOM

Burgerné, Gimes A.-Kovács, Cs.-Tóth, K. (2000): Economic situation of Hungarian farms. Studies in Agricultural Economics, AKII, Budapest, 93.

Juhász A. (1999): A vertikális kapcsolatok változásai a zöldség-gyümölcs ágazatban. AKII Agrárgazdasági tanulmányok, 10.

Lehota J.-Tomcsányi P. (1994): Agrármarketing. Mezőgazda Kiadó, Budapest

Lux R. (2000): A zöldség- és gyümölcsstermesztési szektor kereskedelmi kilátásai. AFA konferencia

Orbán Nagy M. (2000): A magyar agrártermékek áversenyképessége az EU-piacokon. Külgazdaság, 7-8.

Tomcsányi P. (1998): Az élelmiszergazdasági marketing alapjai. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest

Az Európai Unió agrárszabályozása (1999): FVM EU Integrációs Főosztály Kiadványa

Európa A-tól Z-ig (1997): Európai Integráció kézikönyve. EK Hivatalos Kiadványainak Hivatala, Luxemburg

Hajdú-Bihar Megyei Közterület- és Piacfelügyelet kimutatásai 1995-1999